FREMTIDIGT NORDISK UDDANNELSESSAMARBEJDE

Svar på nutidens og fremtidens udfordringer

Nordisk
Ministerråd

Fremtidigt nordisk uddannelsessamarbejde

Svar på nutidens og fremtidens udfordringer

Aida Hadzialic, Petter Skarheim og Thomas Wilhelmsson

ANP 2017:768

ISBN 978-92-893-5193-5 (PRINT)

ISBN 978-92-893-5194-2 (PDF)

ISBN 978-92-893-5195-9 (EPUB)

<http://dx.doi.org/10.6027/ANP2017-768>

© Nordisk Ministerråd 2017

Layout: Gitte Wejnold

Omslagsfoto: Unsplash.com

Det nordiske samarbejde

Det nordiske samarbejde er en af verdens mest omfattende regionale samarbejdsformer. Samarbejdet omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige samt Færøerne, Grønland og Åland.

Det nordiske samarbejde er både politisk, økonomisk og kulturelt forankret, og er en vigtig medspiller i det europæiske og internationale samarbejde. Det nordiske fællesskab arbejder for et stærkt Norden i et stærkt Europa.

Det nordiske samarbejde ønsker at styrke nordiske og regionale interesser og værdier i en global omverden. Fælles værdier landene imellem er med til at styrke Nordens position som en af verdens mest innovative og konkurrencedygtige regioner.

Nordisk Ministerråd

Nordens Hus

Ved Stranden 18

1061 København K

www.norden.org

Download nordiske publikationer: www.norden.org/nordpub

INDHOLD

Sammenfatning	7
Indledning	8
Hvorfor skal vi samarbejde i Norden?	10
Vision for det nordiske samarbejde	10
Samarbejdsformer og instrument for samarbejdet	14
Nordiske aftaler	14
Uddannelses- og netværksprogrammerne	14
Institutioner	14
Netværk og projekter for kundskabsopbygning	14
Anbefalinger til det nordiske samarbejde inden for uddannelsesområdet	16
1. Ministermøderne og samarbejdets processer	16
Emner for møderne	17
Mødeforberedelser	17
Gennemførelse af møderne	18
Sekretariatets rolle	18
Ny vision for det uddannelsespolitiske samarbejde	19
2. Ét uddannelses- og arbejdsmarked i Norden	22
3. Fælles kundskabsgrundlag	24
4. Nordiske digitale platforme til levering af uddannelse	26
5. Universitetssamarbejde, innovation og forskeruddannelse	28
6. Nordisk identitet og dannelse	32
 Bilag 1	
Mandat for Højniveaugruppen	35
 Bilag 2	
Fælles nordiske udfordringer inden for uddannelsesområdet	41

Petter Skarheim, Aida Hadzialic og Thomas Wilhelmsson

Sammenfatning

Det norske formandskab for Nordisk Ministerråd i 2017 ønskede en diskussion omkring, hvordan det fremtidige nordiske samarbejde inden for uddannelsesområdet, der sker i nordisk regi, kan forstærkes og fornyes. For at få et kritisk syn udefra, er der nedsat en højniveaugruppe bestående af Aida Hadzialic, tidligere gymnasie – og kunskapslyftsminister (Sverige), Thomas Wilhelmsson, kansler ved Helsingfors Universitet (Finland) samt Petter Skarheim, departementsråd i Kunnskapsdepartementet (Norge). Gruppen har siden foråret 2017 arbejdet med at diskutere nordiske styrkepositioner, udfordringer og samarbejdsmuligheder inden for uddannelsesområdet.

Denne rapport, som lægges frem for Ministerrådet for Uddannelse og Forskning (MR-U) den 6. november 2017, præsenterer gruppens anbefalinger i seks punkter under overskrifterne: Ministermøderne og samarbejdets processer, Ét uddannelses- og arbejdsmarked i Norden, Fælles kundskabsgrundlag, Nordiske digitale platforme til levering af uddannelse, Universitetssamarbejde, innovation og forskeruddannelse samt Nordisk identitet og dannelse.

Indledning

Norge har formandskabet for Nordisk Ministerråd i 2017. På baggrund af forslag fra det norske formandskab på uddannelses- og forskningsområdet besluttede Embedsmandskomiteen for Uddannelse og Forskning (EK-U) på sit møde den 7. februar 2017 at iværksætte et strategisk arbejde om fremtidig nordisk samarbejde på uddannelsesområdet.

For at få et kritisk syn udefra blev en højniveaugruppe nedsat, der har haft som opgave at komme med forslag til et forstærket og fornyet nordisk samarbejde på uddannelsesområdet inden for rammerne af Nordisk Ministerråd, som skal bidrage til konkrete svar på nutidens og fremtidens udfordringer.

Gennem en række møder og deltagelse i det årlige uformelle nordiske direktørmøde for ministerierne for uddannelse og forskning har gruppen drøftet de nordiske styrkepositioner, udfordringer og samarbejdspotentialer. Denne rapport sammenfatter drøftelser og forslag fra gruppen. Rapporten vil blive præsenteret for Ministerrådet for Uddannelse og Forskning (MR-U) den 6. november 2017. Gruppen ønsker med rapporten at bidrage til at skabe en god og aktuel politisk dialog om det vigtige fremtidige nordiske samarbejde på uddannelsesområdet og til at skabe en fornyet vision om et fælles nordisk uddannelses- og arbejdsmarked.

Mandatet for Højniveaugruppen sætter gruppens arbejde i en bredere kontekst, blandt andet set i lyset af den igangværende reformproces i Nordisk Ministerråd og MR-U's samarbejdsprogram.

Mandatet opstiller følgende afgrænsning af gruppens opgave:

"Gruppens arbeid skal omfatte nordisk samarbeid om barnehage, skole, yrkesopplæring, voksens læring og høyere utdanning innen rammen av Nordisk ministerråd."

"Gruppen skal ikke gi en status og evaluering av det nåværende nordiske utdanningssamarbeidet, men på bakgrunn av kunnskapsgrunnlaget som er utarbeidet til gruppen, de innspill gruppen eventuelt får fra andre aktører, og de vurderinger den selv gjør, gi konkrete anbefalinger om fremtidig nordisk utdanningssamarbeid."

Mandatet for Højniveaugruppen fremgår i sin helhed af bilag 1.

Højniveaugruppen har i 2017 afholdt møder den 2. maj (Oslo), den 16. juni (København), den 24. august (Lørenskog) og den 3. oktober (København). Højniveaugruppen er blevet sekretariatsbetjent af Nordisk Ministerråds sekretariat i samarbejde med Kunnskapsdepartementet, Norge.

FOTO: UNSPLASH.COM

FOTO: UNSPLASH.COM

Hvorfor skal vi samarbejde i Norden?

Hver for sig er de nordiske lande små, men tilsammen udgør vi med 25 mio. borgere den 11. største økonomi i verden. Norden er sandsynligvis allerede i dag en af verdens mest integrerede regioner. Det gælder også for vores uddannelses- og arbejdsmarkeder. Vi har lange traditioner for et godt samarbejde, som bygger på fælles vurderinger og en vilje til at opnå resultater, som bidrager til en dynamisk udvikling, og som øger Nordens kompetence og konkurrencekraft. På trods af vores gode samarbejde og vores ligheder, findes der også en del områder, hvor vi er forskellige. Norden har meget til fælles, men i visse situ-

ationer har vores lande valgt at finde forskellige løsninger på sammenlignelige problemstillinger. Ved at lære af hinandens gode eksempler og gennem samarbejde og ved at finde fælles løsninger er der store gevinster at hente, så vores region kan blive endnu stærkere og endnu mere integreret.

Vision for det nordiske samarbejde

Højniveaugruppen har i sit arbejde blandt andet fundet inspiration i den overordnende vision *Norden – sammen er vi stærkere* for det nordiske samarbejde, som formuleret af de nordiske samarbejdsministre (MR-SAM) i 2014:

Et grænseløst Norden

Arbejdet med at skabe optimale forudsætninger for at borgere og virksomheder kan bevæge sig frit mellem de nordiske lande er en af det nordiske samarbejdes mest centrale udfordringer. Vi vil forstærke denne indsats, herunder for at sikre, at ny national lovgivning og de nordiske landes gennemførelse af EU lovgivning ikke skaber nye grænsehindre i Norden.

Et innovativt Norden

Norden er en innovativ region med fokus på velfærd, uddannelse, kreativitet, entreprenørskab, bæredygtighed og forskning. Vi vil fortsat arbejde for et nært samarbejde, hvor vi opnår højere kvalitet og større effektivitet ved i fællesskab at håndtere konkrete udfordringer, som er af betydning for de nordiske borgere.

Et synligt Norden

Norden og de nordiske lande har en stærk profil ude i verden, og det nordiske brand/varemærke er velkendt. Der er voksende interesse for de nordiske erfaringer med at opbygge og videreudvikle samfund, der er præget af høj produktivitet, social trykthed, ligestilling og et godt miljø. Vi vil arbejde aktivt for fortsat at profilere Norden globalt i "Team Norden ånden". Samtidig er kendskabet til det nordiske samarbejde imidlertid blevet mindre blandt borgerne i Norden, og her vil vi yde en afgørende indsats for at informere om samarbejdet.

Et udadvendt Norden

De nordiske lande deltager i en lang række internationale fora. Vi vil fortsætte og forstærke den nordiske koordination af internationale emner på områder, hvor dette er af fælles interesse. Vi vil arbejde for at sikre, at det nordiske samarbejde om internationale spørgsmål kompletterer det samarbejde, som finder sted i andre organisationer.

Norden har i sit uddannelsessamarbejde fokus på velfærd, uddannelse, forskning, kreativitet, entreprenørskab, børn og unge, bæredygtighed og ligestilling, som MR-SAM udtrykker det i sin overordnede vision. Norden har gennem hele uddannelseskæden en enestående tradition for gratis uddannelse, et sammenhængende uddannelsessystem og en stræben efter ligestilling. MR-U understøtter MR-SAM's vision gennem samarbejdsprogrammet *Kvalitet og relevans i uddannelse og forskning*, som gælder fra 2015. Af programmet fremgår, at MR-U's vision for det nordiske samarbejde om uddannelse og forskning er, at Norden også i fremtiden kan være en ledende region for kundskab og velfærd. Samarbejdet tager afsæt i ønsket om at skabe et velfungerende uddannelses- og forskningsfællesskab i Norden.

Samarbejdet er godt forankret i aktuelle fagmiljøer og bidrager i høj grad til at involvere civilsamfundet. Selv et stærkt

uddannelsesområde har sine udfordringer. I arbejdet med at pege på anbefalinger for et styrket nordisk samarbejde har Højniveaugruppen taget udgangspunkt i de udfordringer, som de nordiske lande står over for, når det gælder uddannelsesområdet og som beskrives i bilag 2. Højniveaugruppen vil imidlertid også pege på behovet for politiske diskussioner og initiativer og behovet for bedre at kunne synliggøre, hvordan resultater, som skabes inden for MR-U's uddannelses- og støtteprogrammer bidrager til at realisere de politiske mål og prioriteringer.

Højniveaugruppen finder det derfor oplagt i et fremtidigt, forstærket nordisk samarbejde at undersøge nærmere, hvor de enkelte lande med fordel kan arbejde sammen omkring disse udfordringer, hvilke ambitioner landene i fællesskab ønsker at formulere, samt hvilke samarbejdsinstrumenter, der kan tages i brug.

Samarbejdsformer og instrumenter for samarbejdet

MR-U har en lang tradition for konstruktivt samarbejde inden for uddannelsesområdet. Det nuværende nordiske samarbejde omfatter en bred vifte af samarbejdsformer og støttemuligheder, forpligtende fælles aftaler, regler og standarder, økonomisk støtte til uddannelsesprogrammer og netværk og projekter, der arbejder med at fremme vidensgrundlag og deling af fælles erfaringer. De nuværende aktuelle instrumenter fremgår af listen nedenfor:

Nordiske aftaler

1. Konventionen mellem Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige om retten til at anvende nordiske sprog med myndighederne i et andet nordisk land (Sprogkonventionen)
2. Deklaration om nordisk sprogpolitik (Sprogdeklarationen)
3. Overenskomst mellem Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige om adgang til højere uddannelse
4. Nordisk deklARATION om anerkendelse af beviser vedrørende videregående uddannelser (Reykjavikdeklarationen)
5. Aftale mellem Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige om nordisk uddannelsesfællesskab på det gymnasiale niveau

Uddannelses- og netværksprogrammerne

6. Nordplus
7. Nordisk Master Programme (NMP)
8. Nordisk Netværk for Voksnes Læring (NVL)
9. Nordisk Sprogkoordination (NOSK)

Institutioner

- NordForsk (forskningsområdet)

Netværk og projekter for kundskabsopbygning

- Ad hoc arbejdsgrupper og projekter
- Mødepladser for erfaringsudveksling, videndeling, læring og gensidig inspiration
- Studier, analyser, udredninger og evalueringer mv.
- Samarbejde og dialog med nordiske sammenslutninger og organisationer inden for MR-U's portefølje.

Anbefalinger til det nordiske samarbejde inden for uddannelsesområdet

Udgangspunktet for Højniveaugruppens arbejde har været en ambition, som gruppen deler, om at gøre Norden til en visionært ledende region i verden i uddannelsesspørgsmål. En region, som ikke blot tilrettelægger de bedste og mest sammenhængende uddannelsessystemer, men også visionært inspirerer andre dele af verden og tiltrækker og uddanner talent.

Norden har alle forudsætninger for dette: Vi har et helhedssyn på uddannelse, vi har tradition for ikke at kræve betaling for vores uddannelser og en stræben efter ligestilling. Vi har tradition for og evne til at fremme kreativitet, innovation og respekt for individet.

Højniveaugruppen vil pege på følgende ambitioner og mål for et forstærket og fornyet nordiske samarbejde på uddannelsesområdet. Gruppens anbefalinger er rubriceret under seks overskrifter. Under hver overskrift angives forslag til mulige instrumenter, der kan bringes i anvendelse i det nordiske samarbejde.

1. MINISTERMØDERNE OG SAMARBEJDETS PROCESSER

Norden bør samarbejde om:

- At gøre ministermøderne og dagsordener mere politisk aktuelle og relevante

- At afsætte en større opmærksomhed på arbejdet med at tilrettelægge de bedste processer, så det nordiske samarbejde kan folde sig endnu mere ud
- At formulere en ny vision for vores nordiske uddannelsesamarbejde

Det er vigtigt at arbejde med struktur, regler og lovgivning, men en stærkere opmærksomhed på processer, som fremmer nordisk samarbejde er helt centralt. Det enkle svar på, hvordan man kan styrke det nordiske samarbejde er at forstærke forankringen i de nordiske uddannelsesministerier. De nordiske ministerier er i høj grad politisk styrede, og en stor del af aktiviteten i et ministerium defineres af dets rolle som sekretariat for politisk styring. Det som er vigtigt for ministrene, er også vigtigt for embeds- og tjenestemænd i ministeriet. For at styrke det nordiske samarbejde må det være vigtigt for ministrene. Ud fra respons fra Udenrigsministeriet og embedsværket i de nordiske lande er det gruppens klare indtryk, at det nordiske samarbejde er svagt politisk forankret i hovedstæderne.

Aktuelt mødes ministrene 1-2 gange årligt i Nordisk Ministerråds regi. Hvad skal der til, for at de nordiske uddannelsesministre skal glæde sig til disse møder med deres nordiske kolleger? Og hvordan kan møderne blive en vitaminindsprøjtning og inspiration til arbejdet med egne nationale dagsordener?

Emner for møderne

For at de nordiske ministre skal ønske at prioritere det nordiske samarbejde behøver dagsordenen og temaerne, som skal diskuteres at være relevante for ministrene. Vi anser, at følgende er vigtigt:

- Temaer skal give en merværdi nationalt og bidrage til at løse de udfordringer, som de nordiske lande har på uddannelsesområdet. Som denne rapport viser, er det ikke krævende at identificere emner af fælles interesse for samtlige af de nordiske ministre.
- Der bør findes flere muligheder for at diskutere strategisk, langsigtet og visionært samarbejde.
- Det er ønskværdigt med færre temaer, så man kan gå mere i dybden med hvert enkelt tema. I dag er der for mange temaer på dagsordenen, hvilket bidrager til at diskussionerne bliver korte og ufuldstændige. Det bør være muligt at fokusere på ét tema over længere tid. Man kan mødes ved flere lejligheder og diskutere temaet i dybden og gå mere konkret ind på, hvad som kan gøres i hvert enkelt land. Dette skulle i meget højere grad bidrage til, at man kan følge op på diskussionerne.
- Dagsordenspunkter som vedrører tekniske og administrative spørgsmål er tidskrævende og kan ved mange tilfælde besluttet via skriftlig proces-

dure. Det burde være muligt, at sådanne punkter kan fjernes fra dagsordenen.

- Erfaringsudveksling er værdifuldt i sig selv. Et tema behøver ikke være forankret i eller udmønte sig i et samarbejdsinitiativ.

Mødeforberedelser

Ministrene bør i højere grad opleve, at de ejer dagsordenen. For at det skal kunne ske, mener vi, at følgende kan være vigtigt:

- Nogle som er tæt på ministrene bør få en større rolle ved udarbejdelsen af dagsordenen. For at sikre, at ministrene oplever, at de får et reelt udbytte af møderne, er det vigtigt, at de genkender dagsordenspunkterne og har en klar forståelse for, hvorfor hvert enkelt punkt indgår. For at tematikken ikke skal blive ad-hoc, bør der findes et fast organiseret netværk af personer (tæt på ministeren) med deltagere fra samtlige nordiske lande. Denne gruppe bør udarbejde dagsorden og struktur for møderne i samarbejde med deres ministre og med sekretariatet. Forslaget bør ikke føre til et nyt niveau mellem MR-U og EK-U, men en højere prioritering af samarbejdet i ministeriet og en tættere kontakt til ministrene. De personer som udpeges til dette i landene, skal være

bindeled mellem ministrene og EK-U, og også have kontakt med sekretariatet. Forslaget skal ikke indebære øget bureaukratisering og eller til større afstand mellem MR-U og EK-U. Man bør også drøfte, om der sidder højt nok placerede embedsmænd i EK-U.

- Ledelsen af gruppen kan følge formandskabet, men man bør undgå, at hvert enkelt formandskab skal udtænke noget nyt eller komme med helt nye initiativer. Den røde tråd er vigtigere.

Gennemførelse af møderne

Det nuværende format er ikke optimalt. Mødestrukturen kan medføre, at det af og til føles som et "mini-FN", hvilket bidrager til, at det bliver meget formelt. Dette kan virke hæmmende. I en nordisk sammenhæng kan man i meget højere grad være uformel og ministrene ønsker selv, at møderne skal være en vigtig arena for bedre at lære de nordiske kolleger at kende, en slags *safe haven with friends*. Vi mener, at følgende kan være vigtigt:

- Møderne må ikke blive for formelle. Der bør findes plads til uformelle samtaler udover under pauserne.
- I dag er møderne alt for styrede, og der findes meget lidt mulighed for, at ministrene kan tale helt frit. Det omfattende mødemateriale bidrager til

mødernes formelle præg, og det bør derfor reduceres.

- Et højt antal deltagere kan have en hæmmende indvirkning på diskussionen, og antallet af deltagere bør derfor begrænses. Måske bør det ved enkelte tilfælde kun være ministrene (med en bisidder) som skal sidde rundt om bordet?
- Ved mødernes gennemførelse bør man tage initiativ til færre, kortere og mere analytiske indslag. Mere tid bør afsættes til diskussion og erfaringsudveksling.
- Det ville være nyttigt, hvis ministrene endda kunne afsætte en aften i forvejen til en uformel middag.

Sekretariatets rolle

Alle de ovenfor nævnte punkter vil til en vis grad udfordre den rolle Nordisk Ministerråds sekretariat spiller i dag.

For at gennemføre flere af forslagene ville det være nødvendigt at flytte meget af ansvaret fra sekretariatet til ministerierne. Ekspertkundskab inden for de forskellige felter inden for uddannelsesområdet findes i dag hos ministerierne, og ikke i sekretariatet. Skal man lykkes med at igangsætte de store strategiske diskussioner bliver det i fremtiden nødvendigt, at de nordiske lande i formandskabets regi tager et større ansvar for indhold og gennemførelse.

Ny vision for det uddannelsespolitiske samarbejde

Som nævnt har udgangspunktet for Højniveaugruppens arbejde været en ambition om at gøre Norden til en visionært ledende region i verden i uddannelsesspørgsmål. En region, som ikke blot tilrettelægger de bedste og mest sammenhængende uddannelsessystemer, men også visionært inspirerer andre dele af verden og tiltrækker og uddanner talent.

For at gøre den uddannelsespolitiske dagsorden mere aktuel bør de nordiske uddannelses- og forskningsministre

(MR-U) også formulere en ny vision for uddannelsesområdet, som spænder bredt fra børnehave, grundoplæring, gymnasieniveau, erhvervsuddannelser, højskole- og universitetsniveau og forskeruddannelse samt sprog. Visionen bør svare på, hvilket uddannelsessamarbejde, vi ønsker, og hvad der er et godt uddannelsessystem i vores samtid.

Instrumenter, der kan bringes i anvendelse:

- En styrket proces mellem embedsmandskomiteen og ministerrådet som ledes af formandskabslandet i tæt samarbejde med Nordisk Ministerråds sekretariat
- MR-U bør igangsætte en proces, hvor de diskuterer og udvikler en ny vision for nordisk samarbejde på uddannelsesområdet

2. ÉT UDDANNELSES- OG ARBEJDS-MARKED I NORDEN

Norden bør samarbejde om:

- At skabe et fælles nordisk uddannelsesmarked i Norden, hvor vi uddanner os hos hinanden, underviser i hinandens lande, og hvor vi kan anvende vores uddannelser hos hinanden
- At stimulere og bane vejen for styrket mobilitet over grænserne i Norden, både for elever, studerende, lærere og undervisere samt forskere

Nordens uddannelses- og arbejdsmarkeder er i dag en af verdens mest integrerede. Ikke desto mindre vil der være store gevinster at hente, hvis Norden i endnu større grad målrettet forfølger en ambition om at skabe et fælles uddannelses- og arbejdsmarked i Norden. Et fælles uddannelsesmarked inkluderer ikke blot de videregående uddannelser, men også grunduddannelserne og erhvervsuddannelserne. Et fælles uddannelsesmarked inkluderer udstrakt anvendelse af praktik i hinandens lande og på hinandens arbejdspladser, private såvel som offentlige.

Det vil kræve en styrket indsats for at sikre automatisk anerkendelse af flest mulige uddannelser i regionen og mellem landene, hvilket ikke blot skal omfatte de lovregulerede erhverv, men også de fag, som i højere grad er reguleret af brancherne.

Ét samlet nordisk uddannelsesmarked vil skabe langt bedre betingelser for en mere markant og tydelig nordisk indsats på det globale uddannelsesmarked. Den stigende internationale interesse for den nordiske uddannelsestradition og didaktik kan mødes gennem et tættere samarbejde om uddannelseseksport. Norden kan være med til at sætte en høj standard.

Ét samlet nordisk uddannelsesmarked kræver – inden for de akademiske miljøer – at der også reelt findes ét akademisk arbejdsmarked. Dette stiller krav både på social- og skatteområdet og andre retsområder, men forudsætter også en aktiv ansættelsespolitik vedrørende de nordiske institutioner for højere uddannelse.

Instrumenter, der kan bringes i anvendelse:

- Samarbejde inden for Bologna-dagsordenen om gensidig anerkendelse af uddannelser
- Koordineret implementering af EU's Erhvervs kvalifikationsdirektiv, herunder udstrakt anvendelse af automatisk anerkendelse. MR-U bør give landene til opgave at undersøge, hvordan opgaven skal løses
- MR-U bør give landene til opgave at arbejde for at anerkende hinandens akkrediteringssystem
- Koordineret dialog og aftaler med brancherne i Norden med det formål at fjerne hindringer som følge af branchernes egne regler og for at kunne opnå automatisk anerkendelse af kvalifikationer
- Samarbejde om at fjerne hindringerne for ét, samlet akademisk arbejdsmarked i Norden
- Tilskud og incitatmentsstrukturer, som fremmer mobilitet, fx Nordplus og Nordic Master Programme
- Sikre, at vores studerende i Norden er godt orienteret om de mange muligheder for at studere i et andet nordisk land for eksempel gennem let tilgængelig fælles digital information

3. FÆLLES KUNDSKABSGRUNDLAG

Norden bør samarbejde om:

- At tilvejebringe fælles kundskabsgrundlag inden for uddannelsesområdet ved bedre at udnytte de enestående gode data, som Norden har
- At etablere fælles forsøg, "laboratorier" og miljøer til at afprøve nye ideer og metoder og lade denne viden komme os alle til gode
- At udvikle metoder til at inkludere studenter i kvalitetsarbejdet og at finde fælles metoder og indikatorer til måling af kvalitet

Der er behov for viden og solidt kundskabsgrundlag, når uddannelsespolitik skal formuleres og implementeres. Norden bør i højere grad samarbejde om at tilvejebringe det bedst mulige kundskabsgrundlag til at møde de udfordringer og muligheder, som i så høj grad er identiske i vores lande. Norden er nok den region i verden, som har de bedste datamæssige forudsætninger for at forske inden for dette felt med vores

solide og dækkende statistik, indikatorer og registre. Disse enestående gode data kan udnyttes endnu bedre gennem samnordisk tilvejebringelse af viden.

Spørgsmål om kvalitet i højere uddannelse har en central betydning både i det nordiske samarbejde og i EU-samarbejdet. Norden bør samarbejde om at udvikle platforme for diskussion, professionel udvikling og erfaringsudbyte blandt de vigtigste interessenter inden for kvalitetssikring. I denne sammenhæng er det også vigtigt at arbejde med at udvikle fælles metoder og indikatorer for at måle kvalitet og at inkludere de studerende i kvalitetsarbejdet.

Norden kan ikke blot samle og opbygge viden og kundskabsgrundlag, men også etablere egentlige forsøg og *1:1 laboratorier*, hvor metoder, processer og ideer testes af til nytte for os alle.

Norden kan til stor gavn for os selv – og til inspiration for andre – samle og udgive en årlig og nordisk pendant til OECD's publikation *Education at a Glance*.

Instrumenter, der kan bringes i anvendelse:

- Tættere samarbejde om tilvejebringelse af kundskabsgrundlag – inddragelse af NordForsk i dette arbejde vil være naturligt
- Tættere samarbejde om statistik inden for uddannelsesområdet – udnyt de enestående gode data, som vi har i Norden
- Etablere platforme, hvor myndigheder der arbejder med kvalitets-sikring kan udveksle erfaringer og udvikle metoder og indikatorer for at måle kvalitet inden for højere uddannelse
- Iværksætte egentlige forsøg og mindre "laboratorier", så metoder, ideer og processer kan afprøves og udvikles. Fælles workshops for tjenestemænd og lærere på forskellige niveauer for at udveksle erfaringer.
- Udgive en årlig nordisk publikation af typen *Education at a Glance*

4. NORDISKE DIGITALE PLATFORME TIL LEVERING AF UDDANNELSE

Norden bør samarbejde om:

- At stimulere til udvikling af nordiske digitale platforme til levering af uddannelse og undervisning med henblik på at udveksle disse mellem vores uddannelsesinstitutioner
- At stimulere uddannelsesinstitutionerne til at udvikle og introducere nye former af netbaseret undervisning for eksempel *Massive Open Online Courses* (MOOCs)
- At udvikle spændende og kreative uddannelsesmiljøer, som er en kombination af digitale platforme og fysiske campus – hvor det fysiske miljø og campus tilbyder mere end blot de digitale tjenester

Digitaliseringen vil grundlæggende ændre måden hvorpå, vi underviser, tilegner os viden og tilrettelægger vores uddannelsesinstitutioner. I Norden må vi i endnu højere grad samarbejde om dette. Viden og undervisning bliver i langt højere grad leveret gennem digitale platforme. Disse nye platforme udvikles

i dag i høj grad af store internationale it-virksomheder uden for Norden. Vi må i Norden i højere grad stimulere, at vi også selv kan udvikle og dele den type digitale platforme. Digitale platforme til levering af uddannelse er ikke blot teknik; platformene vil blive styrende for pædagogik og didaktik – et felt, hvor Norden har meget at byde på. Egentlige uddannelsesforløb, uddannelsesprogrammer og eksamensforløb kan udvikles gennem et tæt samarbejde til anvendelse i hele Norden, koblet til nordiske grader og nordiske eksaminer.

Mere generelt indebærer digitaliseringen, at uddannelsesinstitutionerne på alle niveauer må udvikles og forandres i omfattende grad. Hertil kommer, at for de højere uddannelsesinstitutioner betyder den hurtige globalisering af uddannelsesmarkedet og konkurrencen om studerende og personale bliver stærkere. Når alle nordiske universiteter og uddannelsesinstitutioner står over for lignende krav om hurtig forandring, er der behov for i omfattende grad at udveksle erfaringer af dette udviklingsarbejde.

Instrumenter, der kan bringes i anvendelse:

- Stimulere til udvikling af digitale platforme til levering af uddannelse og læring med fokus på nordiske traditioner for undervisning, læring og didaktik. MR-U bør tage skridt til at stimulere efterspørgslen på digitalt undervisningsmateriale/forløb
- Stimulere til udvikling af egentlige uddannelsesforløb med sigte på at kunne dele disse forløb mellem de nordiske lande og uddannelsesinstitutioner. Herunder opfordre til og støtte egentlige fælles, nordiske forløb, som kan knyttes til fælles grader og fælles eksaminering
- Arbejde for at nationale regelværk ikke er til hinder for fælles nordiske studieprogrammer og studenterudveksling samt aktivt sikre muligheden for udvikling af fælles nordiske studieforløb på modulniveau såvel som på programniveau, så at der for uddannelsesinstitutioner og udviklere kan dannes ét stort nordisk marked for digitale platforme og undervisningsforløb. MR-U bør formulere en opgave, som undersøger standarder og identificerer forhindringer
- Målrette det fælles arbejde om udformning – analogt og digitalt – af morgendagens universiteter, uddannelsessteder og campus. Tilrettelægge udvikling af nordiske, digitale ressourcer til brug i undervisningen, gerne koblet til nationale ressourcer

5. UNIVERSITETSSAMARBEJDE, INNOVATION OG FORSKER- UDDANNELSE

Norden bør samarbejde om:

- At udnytte og bygge videre på det forhold, at Norden er en af verdens stærkeste universitetsregioner, blandt andet ved at samle og styrke små og fragmenterede akademiske miljøer
- At skabe en kundskabsmæssig infrastruktur for et nordisk innovationsområde, som ikke bare ser på digitale og teknologiske spørgsmål, men som også bidrager til innovative samfundsmæssige løsninger
- At styrke fælles nordisk forskeruddannelse gennem forskerkurser for dermed at give de nordiske forskere en nordisk base at starte fra i deres senere internationale virke
- Styrke samarbejdet mellem nordiske universiteter i udlandet

Højniveaugruppen noterer, at gruppens mandat omfatter uddannelsessamarbejdet. Gruppen går derfor ikke ind i vigtige spørgsmål om samarbejdet inden for forskning, da det udredes af andre grupper (se særskilt rapporten "Vilje til forskning").

Som en uddybning af anbefaling 2 – Ét uddannelses- og arbejdsmarked i Norden – bør vi i det nordiske samarbejde iagttage det forhold, at Norden

er verdens stærkeste universitetsregion. Hele syv nordiske universiteter ligger blandt de bedste på den såkaldte *ARWU (Shanghai) ranking*. Norden er dermed i absolutte tal verdens tredjestærkeste universitetsregion efter USA og Storbritannien. I relation til befolkningstallet er vi stærkest i verden. Det forhold bør kunne udnyttes bedre end i dag. Et vigtigt aspekt bør være indsatsen for at samle og sikre tilstrækkelig kritisk masse og kundskabsbase inden for hver uddannelse og hvert akademisk felt. Det kræver en aktiv og markant vilje til at arbejde med "SAK"-dagsordenen (Samarbejde, Arbejdsdeling, Koncentration): Små og måske isolerede akademiske miljøer eller uddannelsesretninger bør i højere grad stimuleres til at samarbejde for at opnå kritisk masse. Gennem strategiske universitetsalliancer kan det stærke samarbejdspotentiale på nordisk plan udnyttes bedre end i dag. Via sådanne aliancer, som allerede findes på visse områder, kan man mere fokuseret udnytte den nordiske merværdi. Via passende incitamenter kan sådanne aliancer og samarbejdsformer, for eksempel fælles institutionsstrukturer, tilskyndes. Som et eksempel kan nævnes NordForsks igangværende arbejde for medfinansiering af nye universitetskonsordier.

Norden bør stræbe efter at opbygge en kundskabsmæssig infrastruktur for et nordisk innovationsområde, som

ikke bare ser på digitale og teknologiske spørgsmål, men også på innovative samfundsmæssige løsninger. Det stærke nordiske uddannelsesbrand bør udnyttes bedre for at fremme det fælles nordiske uddannelses – og innovationsområde. Inden for hele uddannelsessektoren bør der lægges et stærkere fokus på elevinnovation og studenterkreativitet i samarbejde mellem skoler, universiteter og forskning, arbejdsliv og bedrifter. En meget konkret måde at stimulere innovation på over de nordiske grænser er at arrangere innovationskonkurrencer for uddannelsesinstitutionerne på de forskellige niveauer. Gennem en tilbagevendende og prestigefyldt *Nordic Challenge* for elev- og forskerinnovation kan man stimulere både innovation og nordisk samarbejde.

Samarbejdsrelationer – og det gælder også de nordiske – etableres tidligt i uddannelsesforløbet og varer ofte ved gennem hele karrieren. En tidligere samarbejdsform, som har fungeret fint, men nu er reduceret i omfang, er de nordiske forskerkurser. Dette koncept bør forstærkes, som en generel mulighed for de forskellige discipliner og ikke blot inden for rammen af *Centres of Excellence* og andre særskilte projekter. Nordiske forskerkurser kan blive en endnu mere central del af ét fælles uddannelsesmarked med endnu tættere samarbejde mellem de videregående uddannelser og deres institutioner.

Det nordiske universitetssamarbejde kan styrkes i Norden, men det er lige så vigtigt at lægge tilrette for et intensiveret nordisk samarbejde uden for Norden. Set fra andre steder i verden har vores nordiske uddannelsesinstitutioner og traditioner meget til fælles.

Norden bør derfor styrke samarbejdet og incitamenterne til et tættere og et mere intensiveret universitetssamarbejde i udlandet. Det skal ske gennem etablering af nordiske centre og andre former for støttepunkter. Denne type fælles nordisk tilstedeværelse inden for uddannelse og forskning uden for Norden vil ikke blot svare på den store interesse for Norden og vores løsninger, men også styrke det nordiske samarbejde. Tilstedeværelsen vil også kunne give et udgangspunkt samt en platform for et tydeligere samarbejde om uddannelseseksport gennem styrkelse af ét nordisk brand.

Instrumenter, der kan bringes i anvendelse:

- Indgå intra-nordiske aftaler inden for videregående uddannelser om SAK, så små og fragmenterede akademiske miljøer i Norden opnår den tilstrækkelig tyngde og kritiske masse
 - Satse på at udnytte det stærke fælles nordiske uddannelsesbrand for at fremme det nordiske uddannelsesområde
 - Skabe og opretholde incitament for strategisk samarbejde mellem universiteter over grænserne i Norden
 - Skabe incitament, støtte og begejstring i hele uddannelses-systemet for studenterkreativitet og elevinnovation gennem konkurrencer – for eksempel en årligt tilbagevendende *Nordic Challenge*
 - Udvide muligheder for at arrangere nordiske forskerkurser samt opbyggelsen af fælles nordiske databaser over kursustilbud til PhD studerende
 - Skabe incitament og støttemuligheder for opbygning og styrkelse af en fælles nordisk tilstedeværelse uden for Norden på universitetsniveau; Nordiske Hubs, Campus og Centre – fælles nordiske uddannelsescentre uden for Norden
-

FOTO: JOHANNES JANSSON, NORDEN.ORG

6. NORDISK IDENTITET OG DANNELSE

Norden bør samarbejde om:

- At sikre at uddannelse i Norden medvirker til at skabe nordiske borgere, nordisk dannelse og en forståelse af, hvad som konstituerer nordisk identitet og fællesskab på tværs af nationale grænser. Det nordiske perspektiv skal både være et supplement til internationaliseringen og det nationale fokus
- At tilrettelægge at elever og studenter skal kunne danne konkrete erfaringer med og få god kendskab til de nordiske nabolande, noget som på længere sigt vil kunne bidrage til en styrket sprog- og kulturforståelse og en styrket oplevelse af et nordisk fællesskab

Uddannelse har et grundlæggende dannelsesaspekt. I disse år stiger udlandets interesse for Norden samtidig med, at uddannelse, forskning og arbejdsliv globaliseres sammen med kulturtilbuddet og mediebildet. Men i kontrast til denne interesse fra omverdenen står det forhold, at vi selv i Norden ofte ikke gennem undervisning og forskning er særligt opmærksomme på det nordiske perspektiv. Der er derfor behov for at styrke bevidstheden i Norden om, hvad som udgør den nordiske identitet, og hvad som kan bidrage til oplevelsen af samhørighed. Her spiller lærerne og underviserne samt deres muligheder for at danne nordiske netværk og styrke sine Norden-kundskaber en central rolle.

Det har til og med været påstået, at undervisningen om andre nordiske landes sprog,

kultur, historie og samfundsforhold under de seneste år er mindsket. Hvis det er tilfældet, findes der endnu mere grund til at forsøge at ændre tendensen via aktive indsatser.

Nordenstudier som emneområde er svagt udviklet i de nordiske lande, med nogle få specialiserede institutioner på de nordiske universiteter. Gennem støtte til Nordenstudier som akademisk studieområde kan man forstærke basen for undervisningen i Nordenkundskab på alle niveauer af uddannelsessystemet. Et magister/master-program i Nordenstudier har ikke kun til formål at fremme den nordiske identitet, men skal også tiltrække internationale studerende med interesse i den nordiske samfundsmodel.

Et centralt emne for Nordenstudier, på alle niveauer, er den nordiske samfundsmodel. Ud over dette er det vigtigt, at interessen for andre sprog end eget modersmål og engelsk stimuleres, herunder interessen for og kendskab til de nordiske nabosprog. På denne måde kan den fortsatte nordiske nabosprogforståelse på tværs af de sproglige grænser understøttes og styrkes. Et andet eksempel er kulturudvekslingen som både kan indgå som en del af undervisningen, men også opstå som følge af mobilitet.

I den sammenhæng er det imidlertid også vigtigt, at de nordiske lande fortsat arbejder for at beskytte vores åbne samfund og fortsat viser tolerance over for andre kulturer og er inkluderende og demokratiske.

Instrumenter, der kan bringes i anvendelse:

- Inddrage et nordisk perspektiv i undervisningens arbejde med identitetsdannelse i tillæg til det nationale, det globale og andre relevante perspektiver. Samarbejde om fælles moduler, lærerportaler og andre undervisningsmidler i Nordenstudier på alle niveauer af uddannelsessystemet, med et fokus på den nordiske samfundsmodel. MR-U bør formulere en opgave, der ser på mulighederne for at udvikle sådanne midler
 - Styrke viden om alle Nordens sprog, historie og kultur som en del af de nationale læringsmål i undervisningen
 - Styrke samarbejdet med kultursektoren og andre relevante sektorer på tværs af de nordiske grænser
-

Bilag 1

Strategisk arbeid om fremtidig nordisk utdannings-samarbeid – mandat for høynivågruppe

Bakgrunn og formål

Nordisk ministerråd er det offisielle samarbeidet mellom regjeringene i Norden. I Ministerrådet for utdanning og forsknings (MR-U) samarbeidsprogram har ministrene satt som mål at Norden også i fremtiden vil være en ledende region for kunnskap og velferd. Samarbeidet tar utgangspunkt i ønsket om å skape et velfungerende utdannings- og forskningsfelleskap i Norden der kvalitet og relevans blir vektlagt.

Nordens tid er nu: Nytt Norden 2.0 – næste fase af reformarbejdet, som er Nordisk ministerråds moderniseringsprosess fase 2, har blant annet som mål at Norden skal være verdens mest integrerte region, at samarbeidet skal bidra til bæredyktig vekst, et mer dynamisk nordisk budsjett med større vekt på resultater og en tydeligere prioritering, og at det nordiske samarbeidet skal være tilgjengelig og relevant for borgerne. Det legges også opp til et tettere forhold mellom det formelle og det uformelle nordiske samarbeidet, og økt samhandling med næringsliv og det sivile samfunnet.

Det nordiske felleskapet arbeider også for et sterkt Norden i et sterkt Europa. Det nordiske samarbeidet ønsker å styrke nordiske og regionale interesser og verdier i en globalisert omverden.

Samarbeidet under MR-U er blant de største fagområdene i Nordisk ministerråd, og har ca. 24 % av ministerrådets midler og utgjør i 2017 DKK 221 541. Samarbeidet dekker hele utdanningsløpet – barnehage, skole, yrkesopplæring, voksnes læring og høyere utdanning – samt forskning.

Av midlene avsatt til MR-U går ca. 80 % til NordForsk og Nordplus. Hvis vi i tillegg tar med Nordisk nettverk for voksnes læring (NVL), Nordic Master Programme og Nordisk språkkordinasjon, så er det kun ca. 3 % i "frie" midler til øvrige satsinger.

Den nordiske embetsmannskomiteen for utdanning og forskning (EK-U) besluttet den 7. februar 2017 på EK-U 01/17, etter forslag fra det norske for-mannskapet, å *iverksette et strategisk arbeid på utdanningsområdet med sikte på et fornyet og forsterket nordisk utdanningssamarbeid som skal bidra til konkrete svar på nåtidens og fremtidens utfordringer*.

EK-U ønsker å bidra til økt synlighet av resultater fra samarbeidet på MR-U's område. Nye krav til resultat og effekt i budsjettprosessene i ministerrådet har også aktualisert dette. Blant annet på denne bakgrunn besluttet den nordiske embetsmannskomiteen for utdanning og forskning (EK-U) på sitt møte 01/17 den 7. februar 2017 å iverksette et strategisk

arbeid om fremtidig nordisk utdannings samarbeid som er nedfelt i dette mandatet.

Formålet med det strategiske arbeidet er å få et kritisk blikk utenfra som kan komme med forslag til et forsterket og fornyet nordisk samarbeid på utdanningsområdet.

Oppgaven

Gruppen skal gi anbefalinger til et forsterket og fornyet nordisk samarbeid på utdanningsområdet innen rammen av Nordisk ministerråd. Aktuelle problemstillinger som ligger til grunn for gruppens arbeid, er blant annet:

- Samarbeider de nordiske landene samt Færøyene, Grønland og Åland i dag om de rette tingene innen utdanning? Samarbeider landene samt Færøyene, Grønland og Åland på den rette måten? Er det nordiske samarbeidet innen utdanning innovativt nok?
- Er erfaringsutveksling, læring og dialog nok – bør landene samt Færøyene, Grønland og Åland gjøre mer konkret sammen? Kan mer systematisk læring og erfaringsutveksling av politikk og tiltak i landene samt Færøyene, Grønland og Åland bidra til flere felles tiltak og/eller utviklingsprosjekter?

- Hvilke behov har sentrale myndigheter for nordisk samarbeid?
- Hva er det viktigste i det nordiske samarbeidet, en top down-tilnærming eller bottom up?
- Er det ulike behov og ønsker i det nordiske samarbeidet innen de ulike områdene; barnehage, skole, yrkesopplæring, voksnes læring og høyere utdanning?
- Hvilken rolle spiller det nordiske samarbeidet på den globale arena? Hva er, eller bør være, det nordiske samarbeidets styrke i relasjon til annet internasjonalt samarbeid i organisasjoner som EU, OECD, UNECO og Europa rådet?

Prosess og leveranser

Leveransen skal være en kortfattet og lettest rapport med klare anbefalinger til fremtidig nordisk samarbeid på utdanningsområdet. Rapporten skal være i linje med de rapporter som er blitt utarbeidet som en del av Nordisk ministerråds strategiske gjennomlysninger.

Nordisk ministerråds sekretariat er ansvarlig for layout og publisering av gruppens rapport.

Det er forventet at gruppen skal kunne delta på enkelte møter i Nordisk ministerråds regi underveis i prosessen, og

at de presenterer sine anbefalinger når rapporten foreligger.

Organisering/ressurser

EK-U besluttet den 7. februar 2017 på EK-U 01/17, etter forslag fra det norske formannskapet, å nedsette en høynivå-gruppe bestående av tre personer fra de nordiske landene. Mandatet for arbeidet har etterfølgende blitt endelig besluttet den 8. marts 2017 etter en silence procedure i EK-U.

Gruppen skal bestå av personer på høyt nivå, det være seg tidligere politikere og embetsfolk i høyere posisjoner, eventuelt forskere eller andre typer eksperter. Det er viktig at gruppen består av representanter som har god kunnskap på utdanningssektoren, og som har kjennskap til det nordiske samarbeidet.

Nordisk ministerråds sekretariat vil bistå gruppen med sekretariatsbistand.

Avgrensning

Gruppens arbeid skal omfatte nordisk samarbeid om barnehage, skole, yrkesopplæring, voksens læring og høyere utdanning innen rammen av Nordisk ministerråd. Det er et omfattende område gruppen skal vurdere, men det er viktig å se dette i sammenheng. Sekretariatet vil utarbeide et kunnskapsgrunnlag som kan ligge til grunn for gruppens arbeid. Det er også viktig at eventuelle ulikheter i disse delområdene respekte-

res og at man utgår fra eventuelle ulike behov og former for internasjonalisering og nordisk samarbeid.

Gruppen skal ikke gi en status og evaluering av det nåværende nordiske utdanningssamarbeidet, men på bakgrunn av kunnskapsgrunnlaget som er utarbeidet til gruppen, de innspill gruppen eventuelt får fra andre aktører, og de vurderinger den selv gjør, gi konkrete anbefalinger om fremtidig nordisk utdanningssamarbeid.

Det er ikke forventet en utstrakt prosess med innspill fra ulike aktører, men gruppen står fritt til å kontakte dem de selv måtte ønske i prosessen.

Milepæler

Tidsramme og milepæler (kun første møte i høynivågruppen er lagt inn foreløpig):

- EK-U 01/17 (07.02.17 – København): første diskusjon – beslutte rammer og innhold
- Ultimo februar: mandat og personer til å sitte i høynivågruppen er avklart
- Uke 11/12 (København el. Oslo): første møte i høynivågruppen
- MR-U 01/17 (04.05.17 – Oslo): kort orientering om arbeidet
- EK-U 02/17 (12.06.17 – Svalbard): status og eventuelle drøftinger
- Uformelt nordisk direktørmøte (24.–25.08.17 – Oslo): høynivågruppen presenterer sitt foreløpige

arbeid – diskusjon (direktørmøtet består av ekspedisjonssjefer/avdelingsdirektører fra fagavdelingene i de nordiske utdanningsdepartementene)

- EK-U 03/17 (12.09.17 – København): høynivågruppen presenterer sitt foreløpige arbeid – diskusjon
- (MR-U 02/17 (01.11.17 – Helsingfors): presentasjon fra høynivå-gruppen og diskusjon. Ikke endelig avklart – ministermøtet blir kun gjennomført ved behov)
- 1. november: frist for levering av rapporten
- EK-U 04/17 (05.12.17 – København): høynivågruppen legger frem sine anbefalinger – diskusjon og eventuelle beslutninger
- 2017/2018: eventuelle oppfølginger/ beslutninger av rapporten

Budsjett

Det er satt av inntil DKK 150 000 til gruppens arbeid, herunder gruppens reiser og møtevirksomhet.

Kommunikasjon

Det utarbeides et eget opplegg for kommunikasjon av arbeidet. Kommunikasjonsenheten i Nordisk ministerråd vil ha et hovedansvar for dette, men det norske formannskapet vil være behjelpelig.

FOTO: TOMAS LOPATA, NORDEN.ORG

FOTO: MAGNUS FRÖDERBERG, NORDEN.ORG

Selv et stærkt uddannelsesområde har sine udfordringer. I arbejdet med at pege på anbefalinger for et styrket nordisk samarbejde har Højniveaugruppen taget udgangspunkt i de samlede udfordringer, som de nordiske lande står overfor, når det gælder uddannelsesområdet. Højniveaugruppens forslag har fulgt op på flere af disse udfordringer, men ikke alle da nogle bedst kan løses på nationalt plan. Det vil derfor være oplagt i et kommende, forstærket nordisk samarbejde at undersøge, hvor de enkelte lande med fordel kan arbejde sammen omkring disse udfordringer, hvilke ambitioner landene i fællesskab ønsker at formulere, samt hvilke samarbejdsinstrumenter, der kan tages i brug.

Det skal understreges, at de udfordringer, som beskrives nedenfor, ikke skal læses som en udtømmende liste, at ikke alle udfordringer viser sig med samme styrke eller aktualitet i alle lande, samt at listen i sagens natur vil ændre sig over tid.

1. ULIGHED OG UDEFORSKAB

Det gælder desværre, at for mange unge – ofte unge drenge fra familier uden uddannelse – ikke klarer sig godt nok i skolen. Helt generelt er der for mange unge, som ikke gennemfører en ungdomsuddannelse (gymnasie- eller erhvervsuddannelse).

Der opstår mange og markante forskelle undervejs i uddannelserne, baseret på elevernes socioøkonomiske status, fysiske som psykiske udfordringer, sprog, familiesituation og gunstige eller ugunstige sociale miljøer. Der opstår forskelle mellem indvandrere og ikke-indvandrere og mellem køn. Udenforskab og manglende tilknytning til lokale og nationale fællesskaber kan blandt andet føre til, at unge bliver radikaliseret. Radikaliseringen af unge, som ikke føler sig som en del af samfundet, er et stigende problem. Udfordringerne for skolen og for uddannelsessystemet er at bidrage til, at eleverne uddannes i demokrati og kritisk tankegang. På den måde kan unge udvikle modstandsdygtighed i mødet med udemokratiske holdninger og radikaliserende og voldelig ekstremisme.

Vi har ikke nok viden om, hvilke tilbud eleverne og de studerende får, hvad der virker eller, hvad der ikke virker, samt hvordan det går dem senere i livet. Vi ved ikke nok om, hvordan skoler skal arbejde med elevers fysiske og psykiske velbefindende. Vi ved ikke nok om, hvordan vi bedst integrerer nyttilflyttede – flygtninge og indvandrere – i uddannelsessystemet.

2. FRAGMENTERING OG STRUKTURELLE UDFORDRINGER

En udfordring er ændringerne i befolkningssammensætningen og flytning

fra landområder til byerne. Det rejser spørgsmålet om, hvordan et land bedst kan levere høj kvalitet på alle uddannelsesniveauer i hele landet. Digitalisering bliver et vigtigt aspekt – og måske et værktøj – i denne bestræbelse.

Norden er en af verdens stærkeste universitetsregioner, men fragmenteringen af uddannelsessystemerne med de mange små og isolerede akademiske miljøer udgør en trussel mod vores ellers stærke position. Strukturelt samarbejde kræver altid vilje og ressourcer fra uddannelsesinstitutionerne selv, men også støtte fra regeringernes side.

Arbejdet og indsatsen for at styrke processen med Samarbejde, Arbejdsdeling, Koncentration (den såkaldte SAK-proces) inden for videregående uddannelse må styrkes for at bevare og udvikle vores meget stærke position inden for videregående uddannelse og forskning.

3. UNDERVISNINGENS KVALITET

I flere af landene i Norden præsterer mange elever i grundskolen for dårligt i læsning, skrivning og regning/matematik. Det får store konsekvenser for deres senere vej gennem uddannelse og deltagelse i arbejdslivet.

Faget som lærer og underviser er afgørende for undervisningens kvalitet,

læring og studiemiljøer. I flere af de nordiske lande er der behov for at styrke og videreudvikle læreruddannelserne, så de i højere grad baserer sig på forskning og understøtter aktuelle praksisudfordringer på skolerne.

Faget som lærer og underviser er så vigtigt, at vi i Norden må stræbe efter, at de mest talentfulde studerende får incitament til og finder det attraktivt at uddanne sig som lærere og virke i det fag.

Der er behov for, at lærere og undervisere løbende har værktøjer til at forstå, inddrage og forholde sig præcist til de digitale teknologier og redskaber, som vil præge og forandre undervisningen og læringen i de kommende år.

Kvalitet i højere uddannelse er på dagsordenen både i EU-samarbejdet og inden for nordisk samarbejde. Metoder til at involvere studerende i kvalitetsarbejdet og i fælles metoder og indikatorer for at måle kvalitet er potentielle emner for nordisk samarbejde.

4. KREATIVITET, DIGITALISERING OG NYE LØSNINGER

Grundoplæringen skal kunne give eleverne lyst, incitament og værktøjer til at arbejde kreativt, arbejde med innovation og med entreprenørskab.

Tilegnelse af digitale færdigheder bliver vigtigere og vigtigere for eleverne og dette må ske allerede tidligt i grundoplæringen. Skole og undervisning skal udvikles, så eleverne motiveres og gives færdigheder til at fungere i et digitaliseret samfund. Uddannelses-sektoren har – i bred forstand – ansvar for både digitalisering af undervisningen, og for at sikre den digitale kompetence hos elever, studerende, lærer, undervisere og befolkningen som helhed.

Elever og studerende benytter sig i altovervejende grad af digitale tjenester og platforme, som er udviklet i andre lande, ofte i lande med angelsaksisk baggrund. Kundskabstilegnelsen flyttes fra nationale lærebøger og kompendier til platforme, databaser og tjenester.

Vi må i Norden kunne komme med bud på, hvordan den digitaliserede skole skal udformes. Norden må samarbejde om etablering af en digital infrastruktur, som tegner til at blive dyrere og dyrere.

Vi må udforske, hvordan vores skoler og uddannelsesinstitutioner skal se ud i fremtiden. Hvilken fysisk udformning er den rigtige, når digitalisering og innovationsfag sætter sine præg på undervisningen og tilegnelse af viden? Hvad skal der til for at skabe læringsmiljøer i verdensklasse?

Når det gælder højere uddannelse udnyttes de digitale platforme ikke maksimalt endnu i undervisningen i dag. Samarbejdet omkring nordiske *Massive Open Online Courses* (MOOCs) burde kunne effektiviseres.

5. FRA UDDANNELSE TIL ARBEJDSLIV OG LIVSLANG LÆRING

Vi må blive bedre til at motivere eleverne til at vælge erhvervsuddannelserne, som er så vitale for fremtidens arbejdsmarked. Kan vi producere tilstrækkeligt med sagkyndige og dygtige erhvervsuddannede til de områder, hvor vi behøver dem? Det er også vigtigt at modarbejde kønsulighed i valg af erhverv allerede på et tidligt tidspunkt.

Vi må blive bedre til at integrere uddannelsessystemet med arbejdsmarkedet, gennem praktik, kombination mellem gymnasier og erhvervsuddannelser og kontakt til og inddragelse af arbejdsmarkedet i oplæring og undervisning. Vi må i endnu højere grad knytte skolen og uddannelse sammen med det omgivende samfund: erhvervslivet, arbejdspladserne og civilsamfundet.

Alle lande i Norden oplever et voksende behov for videreudvikling, livslang læring og videreuddannelse gennem hele livet. Vores uddannelsesinstitutioner og – systemer må kunne levere dette i et tæt samspil med arbejdsmarkedets parter.

Her er behov for nytænkning og udvikling, som også udnytter nye og digitale værktøjer.

Et andet aspekt er længden af de studerendes uddannelsesforløb inden for højere uddannelse, som i dag – generelt set – er for lange. Vi må i Norden sikre, at vores studerende bliver færdige stort set i samme alder, som i mange andre europæiske lande.

Hvad gælder højere uddannelse kræves en ny type samarbejde, som inkluderer innovationsudvikling, arbejds- og erhvervslivet og uddannelsesinstitutionerne. Det er vigtigt, at vi i Norden deler vores erfaringer med de mest succesfulde metoder for at fremme og støtte indsatser for et sådant samarbejde.

Hvis Norden skal leve op til ambitionen om at være verdens mest integrerede region, så må vi kunne uddanne os hos hinanden og tilsvarende kunne bruge vores uddannelser i hinandens lande.

Men der er stadig en lang vej at gå. Diplomer, eksaminer og grader fra et nordisk land er ikke altid sammenlignelige endsige gangbare og anvendelige i andre nordiske lande. Det stiller sig i vejen for ambitionen om at være en integreret region.

6. NORDEN I VERDEN

Mange nordiske uddannelsesinstitutioner har tætte relationer til uddannelsesinstitutioner i andre dele af verden. Og den globale efterspørgsel efter uddannelse er i hastig vækst. Denne mulighed for uddannelseseksport gribes af mange af vores uddannelsesinstitutioner og finder sted både gennem tilbud om uddannelse til udlændinge her i Norden og gennem levering af "nordisk uddannelse" i andre dele af verden. På trods af de gode initiativer, står de nordiske lande med ret ens udfordringer i dette nye felt og det nye marked for uddannelseseksport.

Norden oplever i disse år en enestående stærk interesse og nysgerrighed fra store dele af verden. Det ser dog ud som om, at resten af verden opfatter Norden som en mere integreret region, end vi selv oplever det. Vi i Norden ved ofte ikke, hvori vores nordiske identitet består. Deltagende i *Nordic Master Programme* og *ERASMUS-joint programme* giver mulighed for studerende uden for Norden for at studere i de nordiske lande. Der kan dog gøres mere for at øge bevidstheden om studiemulighederne og -udbuddet i Norden. Mulighederne for fælles markedsføringsindsatser i forhold til nordisk uddannelse og forskning bør undersøges nærmere.

7. POLITISK STYRING OG POLITIK-UDVIKLING

Vi har en lang og vigtig tradition for, at vores videregående uddannelsesinstitutioner har en høj grad af selvstændighed. Men gennem de senere år er også uddannelsesinstitutioner og skoler under universitetsniveau i stigende grad blev mere selvstændige og dermed bragt i en indbyrdes konkurrence.

Den høje grad af selvstyre hos institutionerne, gør det svært for staten og for

de centrale myndigheder at udøve deres styring og derved øve markant politisk indflydelse på uddannelsesområdet. Herudover spiller de mange aktører og interessenter, samt komplekse juridiske og økonomiske styringsmetoder, også en stor rolle.

Det rejser det centrale spørgsmål: Hvordan kan man styre regeringens autonomi, støtte, vejledning og indflydelse i den retning politikerne vil have?

Nordisk Ministerråd
Ved Stranden 18
DK-1061 København K
www.norden.org

I Ministerrådet for Uddannelse og Forsknings (MR-U) samarbejdsprogram har ministrene sat som mål, at Norden også i fremtiden vil være en ledende region for kundskab og velfærd. I den forbindelse blev der iværksat et strategisk arbejde på uddannelsesområdet med sigte på et fornyet og forstærket nordisk uddannelsessamarbejde, som skal bidrage til konkrete svar på nutidens og fremtidens udfordringer.

Gruppen bag rapporten er Aida Hadzialic tidligere tidligere gymnasie- og kunskapslyftsminister, kansler Thomas Wilhelmsson og departementsråd Petter Skarheim.

ANP 2017:768
ISBN 978-92-893-5193-5 (PRINT)
ISBN 978-92-893-5194-2 (PDF)
ISBN 978-92-893-5195-9 (EPUB)